

Η ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΤΩΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΩΝ. ΟΡΓΑΝΩΤΙΚΑ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ

Παν. Δ. Ξωχέλλη

Εισαγωγικές παρατηρήσεις

Στην εισήγησή μου αυτή εκθέτω πολύ σύντομα δημοσιευμένες και ευρύτερα γνωστές απόψεις μου, σε ότι αφορά την εκπαίδευση και επιμόρφωση των Ελλήνων εκπαιδευτικών. Ταυτόχρονα παρουσιάζω τη σχετική θέση της Παιδαγωγικής Εταιρείας, που διατυπώθηκε σε ψήφισμα κατά την έκτακτη Γενική Συνέλευση της Εταιρείας, στις 11.12.82 στην Αθήνα· αυτό έχω καθήκον να το κάνω ως πρόεδρος της Π.Ε.Ε.

Η εισήγησή μου περιλαμβάνει τρεις παραγράφους: μία πολύ σύντομη ιστορική αναδρομή, τη σημερινή κατάσταση και μελλοντικές προοπτικές.

Η οργάνωση των δασκάλων στην ελεύθερη Ελλάδα αρχίζει ουσιαστικά με την ίδρυση του «Κεντρικού Σχολείου» στην Αθήνα από τον Καποδίστρια¹. «Συνίσταται σχολείον Κεντρικόν εις Αίγινα διὰ τούς μαθητιώντας νέους καί κυριώτερον διὰ τούς ἔχοντας ἔφεσιν νά ἀναδεχθῶσι τό διδασκαλικόν ἐπάγγελμα...» αναφέρεται στην Εφημερίδα της Κυβερνήσεως της 22 Ιανουαρίου 1830². Η διάρκεια σπουδών είναι τρίμηνη και το πρόγραμμα γενικής μόρφωσης.

Μία δεύτερη περίοδος αρχίζει με τη μοναρχία του Όθωνα· ο νόμος του 1834 για τη Δημοτική Εκπαίδευση προβλέπει και την ίδρυση ενός Διδασκαλείου ή «Διδασκαλοδιδαστηρίου³, για να μορφώνει τους μέλλοντας να διοριστούν διδάσκαλοι ή διδασκάλισαι και να εξετάζει όσους κατ' ιδίαν διδαχθέντες επιθυμούν να λάβουν πτυχίο δημοδιδασκάλου»⁴. Έδρα του Διδασκαλείου είναι το Ναύπλιο και αργότερα η Αθήνα και η διάρκεια φοίτησης διετής, ενώ

1. Βλ. Γ. Πυργιωτάκη, Προβλήματα στην ιστορία της εκπαίδευσης των δασκάλων, Αθήνα 1981, σελ. 34 κ.ε. Πρβλ. επίσης Δ. Θωϊδή, Η εκπαίδευση των δασκάλων — Νέες απόψεις και προοπτικές. Επίσης «Βήμα του Διδασκάλου» (1976), σελ. 4—12. Του ίδιου, Οι Ανώτατες Παιδαγωγικές Σχολές, «Σύγχρονο Νηπιαγωγείο» (1981), σελ. 112—122. Μ. Debesse/G. Mialaret, Οι Παιδαγωγικές Επιστήμες, τομ. 2 (μετ. Μ. Φιλίππου), Αθήνα 1982, σελ. 646—717.

2. Βλ. Β. Παπαγεωργίου, Ο Καποδίστριας εις την εκπαίδευσιν, Αθήνα 1939, σελ. 47.

3. Βλ. Γ. Πυργιωτάκης, ό.π., σελ. 89. Πρβλ. επίσης γενικότερα Xochellis, Das moderne griechische Elementarschulwesen, München 1961· του ίδιου, Η τραγωδία των Παιδαγωγικών Ακαδημιών, «Διδ. Βήμα» αριθ. 564/31.3.1965. Ρ. Balachamis, Die griechische Volksschulerehrbildung, München 1971.

4. Βλ. Χ. Λέφα, Η Ιστορία της εκπαίδευσως, Αθήνα 1942, σελ. 215.

το πρόγραμμα περιέχει μαθήματα γενικής μόρφωσης, εκμάθηση της «αλληλοδιδασκτικής μεθόδου» και στοιχεία Ψυχολογίας. Το Διδασκαλείο αυτό λειτουργεί ως το 1864, ενώ κατά το χρονικό διάστημα 1864-1878 δεν υπάρχει ίδρυμα για την εκπαίδευση των δασκάλων και οι απαραίτητοι δάσκαλοι διορίζονται από μια επιτροπή. Από το 1878 και μετά ιδρύονται και λειτουργούν κατά καιρούς πολλά και ποικίλα Διδασκαλεία με διαφορετική διάρκεια σπουδών και διαφορετικές προϋποθέσεις. Η ιστορία της εκπαίδευσης των νηπιαγωγών αρχίζει με το Διδασκαλείο Νηπιαγωγών της Αικατερίνης Λασκαρίδου το 1897. Η φάση αυτή ολοκληρώνεται μόλις το 1959 (Ν.Δ. 3797), οπότε οι σχολές Νηπιαγωγών γίνονται Ανώτερες Σχολές.

Με την ίδρυση του Πανεπιστημίου της Αθήνας το 1837 (διάταγμα της 31.12.1830) αρχίζει η φροντίδα και για την εκπαίδευση του διδακτικού προσωπικού της Μέσης Εκπαίδευσης, όπως προβλέπεται στο διάταγμα «περί κανονισμού των Ελληνικών Σχολείων και Γυμνασίων» του 1836¹. Ως σήμερα στον τομέα αυτό δεν έγιναν πολύ σημαντικές αλλαγές. Οι εκπαιδευτικοί Μ.Ε. εκπαιδεύονται στις λεγόμενες καθηγητικές Σχολές ή σε άλλες Ανώτατες και Ανώτερες Σχολές², χωρίς ουσιαστική παιδαγωγική κατάρτιση και διδακτική άσκηση αν εξαιρέσει κανείς τους εκπαιδευτικούς της Τεχνικής και Επαγγελματικής Εκπαίδευσης.

Μια πολύ σημαντική φάση στην εκπαίδευση των δασκάλων αρχίζει το 1933 με την ίδρυση των Παιδαγωγικών Ακαδημιών³. Η εκπαίδευση οργανώνεται σε διετή κύκλο επαγγελματικής μόνο κατάρτισης με προϋπόθεση την εγκύκλια παιδεία του εξαταξίου Γυμνασίου. Η μεταρρύθμιση του 1964⁴ προσθέτει ένα τρίτο έτος φοίτησης, αναμορφώνει το πρόγραμμα σπουδών και καθιερώνει τη δυνατότητα διαφοροποίησής τους στο τρίτο έτος.

Η δικτατορία του 1967 επαναφέρει, όπως είναι γνωστό, το προ του 1964 καθεστώς διетуός φοίτησης και επιφέρει αλλαγές στη σύνθεση του προσωπικού και στο περιεχόμενο σπουδών⁵: αντίστοιχες μεταβολές γίνονται και στις Σχολές Νηπιαγωγών⁶. Το καθεστώς αυτό ισχύει, από οργανωτική άποψη, ως σήμερα, ενώ έχουν γίνει πρόσφατα βελτιώσεις στο πρόγραμμα

1. Βλ. Α. Δημαρά, Η μεταρρύθμιση που δεν έγινε, τομ. πρώτος, Αθήνα 1973, σελ. 60—67.

2. Εδώ δεν υπάρχει καμιά συστηματική μελέτη.

3. Ν. 5802/1933. Βλ. Π. Ξοχέλλη, Θέματα εκπαιδευτικής μεταρρύθμισης, Αθήνα 1981, σελ. 36 κ.ε. (Βλ. επίσης Ν. 953/1937 με το χαρακτηρισμό των Π.Α. ως «Ανωτάτων Σχολών» που δεν πραγματοποιήθηκε).

4. Ν. 4379/1964. Βλ. επίσης Π. Ξοχέλλη, ό.π.

5. Α.Ν. 129/1967 και Ν. 842/1971.

6. Ν. 1057/1971.

και στον κανονισμό σπουδών και λειτουργίας των Σχολών αυτών.

Η επιμόρφωση (η μετεκπαίδευση) των δασκάλων αρχίζει το 1922 στο Πανεπιστήμιο Αθηνών και λειτουργεί με τη μορφή αυτή ως το 1964, οπότε ιδρύεται το «Παιδαγωγικό Ινστιτούτο» στο οποίο αποτίθεται η αρμοδιότητα αυτή. Το 1967 (με τον Α.Ν. 129/1967) ανέλαβε τη μετεκπαίδευση των δασκάλων και νηπιαγωγών το «Διδασκαλείο Δημοτικής Εκπαίδευσης» το οποίο το 1972 μετατράπηκε σε «Μάρσλειο Διδασκαλείο Δημοτικής Εκπαίδευσης» (Ν.Δ. 1222/72).

Μια νέα φάση στην επιμόρφωση των δασκάλων και νηπιαγωγών αποτελεί η ίδρυση της «Σχολής Επιμόρφωσης Λειτουργών Δημοτικής Εκπαίδευσης» (ΣΕΛΔΕ) το 1979, όπου επιμορφώνονται και σήμερα δάσκαλοι και νηπιαγωγοί, για επιμόρφωση μονοετούς ή και βραχύτερης διάρκειας (στην αρχή με επιλογή).

Η επιμόρφωση των εκπαιδευτικών Μέσης Εκπαίδευσης αρχίζει με την ίδρυση του «Διδασκαλείου Μέσης Εκπαιδεύσεως» το 1910 ως διετής μετεκπαίδευση, η οποία αντικαταστάθηκε (στην αρχή λειτουργούσαν παράλληλα) από τις Σχολές Επιμόρφωσης Λειτουργών Μέσης Εκπαίδευσης (ΣΕΛΜΕ) που ιδρύθηκαν από το 1978 και εξής.

Μετά τη μεταπολίτευση του 1974 διατυπώνεται σταθερά και επίμονα από διάφορες πλευρές το αίτημα για την ανύψωση του επιπέδου σπουδών των δασκάλων και νηπιαγωγών¹. Ως το 1982 προτάθηκαν και συζητήθηκαν τρία οργανωτικά μοντέλα για την «ανωτάτοποίηση» των Παιδαγωγικών Ακαδημιών και των Σχολών Νηπιαγωγών².

Το πρώτο προβλέπει την ίδρυση ενός ανεξάρτητου Α.Ε.Ι. («Ανώτατο Παιδαγωγικό Ίδρυμα» ή «Παιδαγωγικό Πανεπιστήμιο») στην Αθήνα ή αλλού, με ή χωρίς παραρτήματα³. Το δεύτερο («ένταξης») υποστηρίζει την ίδρυση αυτοτελών Παιδαγωγικών Σχολών στα Πανεπιστήμια με αποκλειστικό στόχο τους την μόρφωση των Νηπιαγωγών και δασκάλων⁴. Το τρίτο μοντέλο («ενσωμάτωσης») προτείνει την ίδρυση Παιδαγωγικών Σχολών στα Πανεπι-

5. Πρβλ. Ι. Χαραλαμπίκη, Το ελληνικό εκπαιδευτικό σύστημα, Αθήνα 1980, σελ. 165—180. Α. Balachamis, ό.π.

6. Ό.π.

1. Π. Ξωγέλλη, ό.π. Μ. Debesse/G. Mialeret, ό.π. σελ. 667 κ.ε.

2. Ό.π. σελ. 37. Βλ. επίσης Παιδ. Ακαδημία Κύπρου, Β' Πανελλήνιο Συνέδριο Παιδαγωγικών Ακαδημιών, Λευκωσία 2—3.10.1979.

3. Αυτή ήταν η άποψη του Υπουργείου Παιδείας της προηγούμενης Κυβέρνησης. Βλ. επίσης Ε. Στυλιάρη, Το Ανώτατο Παιδαγωγικό Ίδρυμα (Α.Π.Ι.), Θεσ/νίκη 1980.

4. Αυτή ήταν η πρόταση της ΔΟΕ (Βλ. κυρίως το Α' Πανελλήνιο Συνέδριο 9.3.1980).

στήμια της χώρας με ευρύτερο φάσμα αρμοδιοτήτων και λειτουργιών: εκπαίδευση των δασκάλων και νηπιαγωγών, παιδαγωγική κατάρτιση των καθηγητών Μέσης Εκπαίδευσης, χορήγηση ειδικού παιδαγωγικού πτυχίου, μεταπτυχιακές σπουδές στην Παιδαγωγική Επιστήμη, εκπαιδευτικός προγραμματισμός και παιδαγωγική έρευνα⁵.

Τα βασικά επιχειρήματα για την ανύψωση του επιπέδου σπουδών και συνεπώς την αύξηση των ετών φοίτησης των υποψήφιων δασκάλων είναι γενικά αποδεκτά και από τα τρία μοντέλα. Οι συνθετότερες απαιτήσεις της εποχής μας γενικά και ειδικότερα η εκρηκτική αύξηση των μορφωτικών αγαθών στη μεταπολεμική Ευρώπη επιβάλλουν αρτιότερη, δηλαδή σε επιστημονικές βάσεις οργανωμένη και ως ένα βαθμό εξειδικευμένη εκπαίδευση των δασκάλων και νηπιαγωγών. Έγινε επίσης κοινή συνείδηση ότι η αγωγή και κοινωνικοποίηση των παιδιών της παιδικής ηλικίας έχει αποφασιστική σημασία για το μέλλον των παιδιών και την κοινωνικοπολιτιστική εξέλιξη ενός λαού. Σε όλες τις χώρες της Ευρώπης και στις Η.Π.Α. επικρατεί, για τους παραπάνω λόγους, η τάση για ανύψωση του επιπέδου σπουδών στην εκπαίδευση των δασκάλων και νηπιαγωγών ή ολοκληρώθηκε ήδη η απαραίτητη αναπροσαρμογή (υπάρχουν διάφορα σχήματα).

Το τρίτο μοντέλο είχε και έχει κατά τη γνώμη μου τα εξής πλεονεκτήματα¹: α) εξουδετερώνει τον κίνδυνο δημιουργίας μιας «Σχολής των δασκάλων» με μειωμένο κύρος, που ελλοχεύει στα δύο άλλα μοντέλα. β) Επιχειρεί να λύσει κατά τρόπο πρωτοποριακό για τη χώρα μας το επιτακτικό πρόβλημα της αναδιοργάνωσης της μόρφωσης των εκπαιδευτικών στο σύνολό του. Αξιοποιεί δηλαδή το συγκεκριμένο αίτημα για «ανωτατοποίηση» των Π.Α. και Σ.Ν., ως ιστορική ευκαιρία, για την καλύτερη μόρφωση των εκπαιδευτικών όλων των σχολικών βαθμίδων (νηπιαγωγών, δασκάλων Δημοτικού Σχολείου και καθηγητών Γυμνασίων και Λυκείου), γιατί είναι κοινός τόπος ότι υφίσταται πρόβλημα και σε ό,τι αφορά την εκπαίδευση των υποψήφιων καθηγητών Γυμνασίων και Λυκείων. γ) Οι Παιδαγωγικές Σχολές των Πανεπιστημίων, που προτείνει το τρίτο μοντέλο, θα δημιουργήσουν ενιαίο φορέα για την παιδαγωγική κατάρτιση και διδακτική άσκηση όλων των υποψηφίων εκπαιδευτικών, καθώς και για την επιμόρφωσή τους θα καλύψουν ποικίλες άλλες παιδαγωγικές επαγγελματικές δραστηριότητες —άμεσα ή στο μέλλον— (π.χ. σχολικών συμβούλων, επιμορφωτών των ενηλίκων, κοινωνικών λειτουργών κτλ.) και θα αποτελέσουν τα κατ' εξοχήν κέντρα εκπαιδευτικού προγραμματισμού και παιδαγωγικής έρευνας στη

5. Αυτή ήταν η πρόταση των καθηγητών της Παιδαγωγικής στα Πανεπιστήμια της χώρας και της Παιδαγωγικής Εταιρείας Ελλάδος. Βλ. Π. Ξωχέλλης, ό.π. Βλ. επίσης Π. Πολυχρονόπουλου, Το πρόβλημα της εκπαίδευσης των εκπαιδευτικών και η ριζική λύση του, Αθήνα 1982.

1. Βλ. Π. Ξωχέλλης, ό.π., σελ. 38.

χώρα μας. Θα συμβάλουν επίσης στη γεφύρωση του οδυνηρού χάσματος που χωρίζει σήμερα τους εκπαιδευτικούς της Στοιχειώδους και Μέσης Εκπαίδευσης και θα αποτρέψουν πιθανή παρόμοια διάσταση στο μέλλον ανάμεσα στους καθηγητές Γυμνασίων και Λυκείων.

Όπως είναι γνωστό, ο Νόμος — Πλαίσιο του 1982¹ προτίμησε το δεύτερο οργανωτικό μοντέλο (ένταξης) και ίδρυσε Παιδαγωγικά τμήματα για την εκπαίδευση των υποψηφίων δασκάλων και νηπιαγωγών σε όλα τα Πανεπιστήμια, που θα λειτουργήσουν από το επόμενο ακαδημαϊκό έτος 1984/85².

Βέβαια δεν είναι δυνατό να παραγνωριστεί ότι η παρούσα νομοθετική ρύθμιση αποτελεί ένα πολύ θετικό βήμα στην εκπαίδευση δασκάλων και νηπιαγωγών. Ωστόσο πρέπει να επισημάνω ότι χάθηκε ή χάνεται μια ιστορικής σημασίας ευκαιρία για την ίδρυση Παιδαγωγικών Σχολών στα Α.Ε.Ι., στις οποίες θα εκπαιδεύονταν οι υποψήφιοι εκπαιδευτικοί όλων των βαθμίδων της εκπαίδευσης³. Φαίνεται πολύ πιθανή η υπόθεση πως συντεχνιακές σκοπιμότητες⁴, καθώς και προκαταλήψεις πανεπιστημιακών κύκλων ματαίωσαν ή τείνουν να ματαιώσουν μια σημαντική εξέλιξη στον τομέα της εκπαίδευσης των εκπαιδευτικών. Η σφαιρική αυτή λύση είναι πάντως ακόμη εφικτή, με την άμεση ίδρυση Παιδαγωγικών Σχολών, στις οποίες θα ενταχθούν τόσο τα υφιστάμενα τμήματα δασκάλων και νηπιαγωγών όσο και η παιδαγωγική κατάρτιση και διδακτική άσκηση που παρέχεται σήμερα στις καθηγητικές Σχολές και στις ΣΕΛΕΤΕ για τους υποψήφιους καθηγητές Μέσης Εκπαίδευσης. Η κατάρτιση στην ειδικότητά τους θα παρέχεται, όπως και σήμερα, στις οικείες Σχολές (Θεολογική, Φιλοσοφική, Φυσικομαθηματική κλπ.). Νομίζω ότι είναι ακόμη καιρός να προχωρήσει η πολιτεία στη λύση αυτή του προβλήματος της εκπαίδευσης των εκπαιδευτικών όλων των σχολικών βαθμίδων, ξεπερνώντας απόψεις και προκαταλήψεις που προέρχονται από άλλες ιστορικές περιόδους, όπως π.χ. την άποψη ότι το έργο του εκπαιδευτικού είναι απόρροια διδακτικού ταλέντου και επομένως δεν απαιτεί ειδική εκπαίδευση ή το στερεότυπο ότι όσο πιο χαμηλή είναι η βαθμίδα της εκπαιδευτικής πυραμίδας τόσο πιο χαμηλή πρέπει να είναι η στάθμη σπουδών των εκπαιδευτικών ή ακόμη η προκατάληψη ότι η παιδαγωγική κατάρτιση δε συμβιβάζεται με την επιστημοσύνη⁵. Τέλος ενδεχόμενες και σίγουρα μεμονωμένες συντεχνιακές σκοπιμότητες.

1. Ν. 1268/82 «Δομή και Λειτουργία των Ανωτάτων Εκπαιδευτικών Ιδρυμάτων».

2. Τις λεπτομέρειες λειτουργίας ρυθμίζει Προεδρικό διάταγμα.

3. Η μοναδική ευκαιρία για σταδιακή αναδιοργάνωση της εκπαίδευσης των δασκάλων αμέσως μετά τη μεταπολίτευση ή έστω ταυτόχρονα με τη μεταρρύθμιση του 1976 έμεινε δυστυχώς αναξιοποίητη.

4. Βλ. Πολυχρονόπουλο, ό.π.